

Trouw

3e JAARGANG NUMMER 4

SPECIALE LANDELIJKE UITGAVE

EINDE MAART 1945

DE DRIE PUNTEN

Problemen van een Christelijk-Nationale Partij

WAAROM EENHEID?

In breeden kring gevoelt men — gelijk het door ons ook begrepen was — dat de nood der tijden van ons eischt om in een wereld, die al meer ontglipt aan den greep van Kerk en Christelijke religie, allen die eenzelfde geloof deelachtig zijn, allen die op eenzelfde geestelijk fundament staan te vereenigen in één front en alle principieel niet absoluut vereischte verdeeldheid te laten varen.

Wij gaan als Christenen in staat en maatschappij een harden strijd tegemoet. De oorlog heeft vele traditioneele banden te loor doen gaan. De ontworteling, door oorlogsleed en oorlogsverwoesting tweeg gebracht, werkt verwereldlijking en onverschilligheid in de hand. In de na-oorlogse politiek zullen wij daarvan de gevolgen ondervinden.

Aan de eene zijde zullen zich wild-revolutionaire begeerten openbaren; aan den anderen kant een krampachtig conservatisme, dat voortkomt uit vrees en zelfzucht en dat door beginselloosheid tegen de revolutie geen verweer biedt, haar integendeel slechts in de hand werkt.

Daartegenover kan alleen in een hernieuwd leven naar de eischen van het Evangelie, ook in staat en maatschappij, redding worden gevonden. Wij moeten ons stellen onder de tucht van Gods Wet en Evangelie. Doen wij dat, dan zullen wij over onze prestaties in het verleden niet steeds meer die voldoening hebben, die aan velen onzer vaak zoo euvel geëuld werd.

Ons staatkundig en maatschappelijk leven heeft wel bedenkelijke tekorten getoond.

Wij hebben, waar wij de goede beginselen verdedigd hebben tegen de aanvallen van het ongeloof en vooral waar wij geroepen werden, in staat en maatschappij te laten zien, wat het Christendom en wat uit hun geloof levende Christenen vermochten, van het voldoen aan de duidelijke eischen van het Evangelie niet al te veel terecht gebracht.

Niemand behoeft er ons van te verdenken, dat wij overigens voor ons verleden en ook voor den politieke strijd, dien wij in het verleden hebben gevoerd, geen groote waardeerings hebben.

De grootste zegen, dien wij daaraan danken, is wel deze, dat in ons volk de overtuiging levendig bleef, dat het Woord Gods gezag heeft óók over de politiek.

Wij wenschen voort te bouwen op deze beste traditie van onze vooroorlogse Christelijke politieke partijen.

Maar, wij achten het noodig de Christelijke beginselen opnieuw te confronteeren met wat er aan de orde van den dag is. Het is noodig, dat de Protestantsche Christenen in Nederland dat gezamenlijk doen. Zoowel omdat zij als Christenen bijeen hooren alsook omdat de verdeeldheid schade doet aan den naam en de zaak van het Koninkrijk Gods. Wij gelooven, dat als allen zich stellen onder den klemmenden en duidelijken eisch van de Heilige Schrift, er voor de politieke vraagstukken van den dag in Christelijken kring eenheid te verkrijgen is. Daarom bepleiten wij de tot stand koming van een nieuwe Christelijke partij.

Dit behoort goed en op zoo breed mogelijken grondslag te geschieden. Daartoe moeten in een open discussie alle punten, die voorheen vereeniging belemmerden, worden uitgepraat.

Er zijn zeer begrijpelijke historische remmingen, die van verschillenden kant de totstandkoming dezer partij kunnen vertragen. Daarom worde alle overrompelend optreden gemedend.

Hoe licht ook wekken wij misverstand of grieven wij menschen, doordat wij in kort bestek te veel willen zeggen.

WAT MOET ER NU GEBEUREN?

Wij kunnen op dit oogenblik door gebrek aan openbare discussie, door de onmogelijkheid ook van een grondig gesprek in een zoo groot mogelijken eigen kring, nimmer de gedachte aan overrompeling wegnemen, wanneer menschen, ook al komen zij van verschillende zijden, die door de gedachte van de eene partij gegrepen zijn, haar reeds thans als het ware formeel in het leven roepen.

Daarom bepleiten wij met nadruk, dat alom in den lande, zoowel nationaal, regionaal als lokaal, de gedachte van de eene partij wordt besproken en doorgepraat. Wij staan voor, dat men overal waar politiek geleefd en gediscussieerd wordt, contact zoekt op zoo breed mogelijke basis. Dat men er zorg voor draagt, na de bevrijding zoo dicht mogelijk bij elkaar te blijven, dat men dan ook organisatorisch met elkaar in overleg blijft, dat men in de dan aan de orde zijnde praktische vraagstukken één lijn trekt, daarin zooveel mogelijk gezamenlijk optreedt en over de algemeene beginselen, die aan een gemeenschappelijk optreden ten grondslag moeten liggen, het eens wordt. Het is ons bekend, dat men er op dit oogenblik in verschillende plaatsen en in verschillende kringen mee bezig is zulks te bevorderen. Wij zijn overtuigd, dat dit overleg vruchtbaar kan zijn. Het moet met kracht worden voortgezet. De kans van slagen is het grootst, wanneer de oude organisaties en ook de goede en belangrijke figuren van de oude organisaties hun medewerking verleenen.

Het is dan ook nu zeker niet het oogenblik om te trachten een beginselprogramma voor de nieuwe partij precies te formuleeren. Dat moet voortkomen uit een alzijdig overleg, wanneer men verder gevorderd is op den weg der éénwording.

Desniettemin is het goed, eenige suggesties te doen over de algemeene grondslagen, waarop een nieuwe principiële Protestantisch-Christelijke partij in Nederland na den oorlog zou moeten rusten. Zij kunnen dienen als punten ter bepaling van de gedachten. Wij zullen daarbij niet trachten naar een preciese formulering, alsof het artikelen voor een program betreft, maar pogen, in eenvoudige woorden een bijdrage te leveren tot de algemeene gedachten, waar wij vanuit moeten gaan.

HET EERSTE PUNT.

Het eerste punt, dat wij in ons Februarinummer noemden, en waarover waarschijnlijk niet zooveel meeningsverschil zal zijn, is, dat wij uit moeten gaan van de overtuiging, dat het Woord Gods gezag heeft ook over de politiek. Dat beteekent niet, dat wij in den Bijbel een compleet politiek program of een Christelijk staatsrecht kunnen vinden. Het beteekent wel, dat de algemeene richtlijnen voor een Christelijk leven, waar het leven in den staat in begrepen is, daaruit te vinden zijn. Uit de Schrift leeren wij, dat het overheidsgezag een van boven afdalende Goddelijke gave is. Tegenover de leer der volkssoevereiniteit moeten wij daarom stellen het eigen recht der overheid. Uit de Schrift leeren wij voorts, dat de werkzaamheid der overheid den onderdanen ten goede komt (Rom. 13:4). Daarin ligt zoowel haar verstrekkende bevoegdheid als — dit tegenover de leer van den totalitair staat — de begrensdheid van haar vermogen. De overheid moet in den nood van het maatschappelijk leven, waarin anders niet voorzien wordt, zooveel mogelijk trachten te voorzien, maar naast het gezag moet er vrijheid zijn. In de eerste plaats geestelijke vrijheid. De staat is niet almachtig. Den verschillenden kringen, waarin het menschelijk leven zich voltrekt, moet ontplooiingsmogelijkheid gelaten worden. De Schrift leert ook de verantwoordelijkheid van den mensch, zoo voor zich als

voor zijn naaste. Daaruit valt af te leiden, de verantwoordelijkheid van den mensch voor de gemeenschap, waarin hij geplaatst is. Uit deze verantwoordelijkheid vloeien voort zoowel de democratische rechten van den burger, als ook de sociale plichten van den individu jegens de gemeenschap. Hiermede zijn enkele groote gedachten voor een Christelijken rechtsstaat gegeven.

HET TWEEDE PUNT.

Het tweede punt, de verhouding van de overheid tot het geestelijke en culturele leven, levert meer moeilijkheden op. Niet alleen, dat hierover van ouds meningsverschillen in Protestantschen kring hebben bestaan, het is ook op zichzelf uitermate moeilijk, deze verhouding nauwkeurig te formuleeren.

De waarheid aangaande deze verhouding is begrens door twee formules, die ieder op zichzelf juist zijn:

1. dat waarachtig geestelijk en cultureel leven zich met dwang niet verdraagt;
2. dat de overheid in haar rechtsbestel nimmer neutraal is, maar altijd uitgaat en uit moet gaan van bepaalde geestelijk-zedelijke overtuigingen, omdat in alle recht een geestelijk-zedelijke overtuiging besloten is.

Deze twee formules bijten elkaar. Er zijn twee gevallen denkbaar, waarbij men daarvan geen last heeft. Allereerst, wanneer er een zoodanig opgewekt geestelijk-cultureel leven in een volk aanwezig is, dat niemand daarbij taalt naar overheidsbemoeiingen, omdat het vrije maatschappelijke leven er zichzelf mee redt. In de tweede plaats, wanneer er in een volk zulk een sterk gemeenschappelijk gevoelens heerscht aangaande de richting, waarin het geestelijk-culturele leven gestuwd moet worden, dat het overheidsoptreden hierin niet als dwang wordt gevoeld, maar als uiting van wat er in het volk leeft. Bij een volk van een geestelijk zoo verscheiden samenstelling als het Nederlandsche, doen geen van beide gevallen zich voor. Dit noopt er toe om bij de overheidsbemoeiing te dezer zake in ons land voorzichtig te zijn, omdat gewetensdwang hier anders meer voor de hand komt te liggen. Die gewetensdwang kan zich op tweeërlei manier uiten. In de eerste plaats in het opdringen van een bepaalde religieuze overtuiging, b.v. indien men een overtuigd materialist zou dwingen zijn kinderen naar een Christelijke school te zenden. In de tweede plaats door een verwatering der overtuigingen, waardoor er een soort grootste gemeene deeler daarvan als officieele levensbeschouwing wordt geproclameerd, zooals wij die in de vorige eeuw hebben gekend in het z.g. „Christendom boven geloofsverdeeldheid“. Deze beide vormen van gewetensdwang wijzen wij af.

Aan den anderen kant kan en mag men ook in Nederland het feit niet miskennen, dat er in ons volk een zeer breede massa bestaat, die dermate ontvallen is aan de stuwende kracht der Christ. kerk of van uit anderen hoofde ontstane levensovertuigingen, dat zij als het ware roept om leiding van overheidswege. Dit is een probleem, dat in het bijzonder in de algemeene volksvoorlichting en -opvoeding actueel wordt. Deze nood der massa is als gevolg van oorlog en oorlogsellende ongetwijfeld buitengewoon verergerd.

Men kan hier niet volstaan met te zeggen: Daar moeten de kerken en de vrije maatschappelijke krachten dan maar voor zorgen. Inderdaad moeten zij dat. Maar de groote vraag is: Kunnen zij dat? Kunnen zij dat zonder hulp der overheid?

De simpele verklaring, dat de overheid zich hier principieel zou moeten onthouden, is onjuist. Dan zou men voorbijgaan aan een nood, die feitelijk aanwezig is en die, liet men hem voor wat hij was, ongetwijfeld na korter of langer tijd onze heele maatschappelijke orde in gevaar zou brengen.

Ongetwijfeld zal men in de toekomst met alle kracht vanuit de kerken en vanuit vrije maatschappelijke levensverbanden zich dezen nood der massa moeten aantrekken.

Maar tevens zal de overheid daarbij steunend en stimulerend moeten optreden en dit werk door haar autoriteit kracht moeten bijzetten. Dit achten wij een zeer belangrijke overheidstaak. Zoo weinig mogelijk moet de overheid daarbij zelfstandig optreden. Niet omdat dit van te voren in beginsel uitgesloten zou zijn, maar omdat het in een land met een gemengde bevolking practisch zeer moeilijk is, daarbij de geestelijke vrijheid niet aan te tasten. Zij zal daarbij verder kunnen gaan naarmate haar optreden in de volksconciëntie weerklank vindt en daarbij de geestelijke vrijheid als een groot Christ. en Nederl. goed steeds onverzwakt voor oogen houden.

HET DERDE PUNT.

Zeer belangrijk is het derde punt, het sociaal-economische vraagstuk. Hierbij moeten wij ons van twee dingen rekenschap geven. In de eerste plaats, dat onze sociaal-economische politiek na

den oorlog voor alles beheerscht zal worden door het opvangen van de oorlogs- en bezettingssellende.

Daarover zal op zichzelf niet zooveel verschil van meening bestaan. De nood is ons opgelegd. En er zullen niet veel wegen ter ontkoming zijn.

Het zou echter zeer gevaarlijk zijn, indien wij ons hier nu maar op gingen verlaten en zoo'n beetje bleven improviseren op sociaal-economisch gebied. Want dan komen wij nooit tot een vasten principieelen koers en dus zeker niet tot een sociaal-economische politiek van grooten stijl.

Dit brengt ons op het tweede punt, waar wij ons rekenschap van moeten geven en dat is van het feit, dat men in Christ. kring voor den oorlog veel te weinig aandacht heeft gehad voor de sociaal-economische vragen. Men heeft eigenlijk niet beseft, dat de maatschappelijke orde, zooals wij die voor 1940 in Nederland gekend hebben, niet voldeed aan de eischen, die het Evangelie stelt aan een rechtvaardige maatschappelijke orde.

Teveel werd onze houding bepaald door een abstract dogmatische afwijzing van het socialisme, dat in Nederland voor een groot deel altijd is opgetreden met inderdaad verwerpelijke en anti-Christelijke en dogmatische schema's.

Daartegenover werd in onvoldoende mate een principieel constructief geluid gegeven. Men vergenoegde zich met het oplappen van het bestaande. Men zag den nood niet. Men merkte wel, dat er iets scheef ging en zat, maar peilde de diepte van het probleem niet. In wezen was dit 'n religieus tekort.

Er waren er teveel die vonden, dat wij het onder het bestaande systeem nog zoo kwaad niet hadden, die onder dat systeem voor zich nog wel een kansje zagen om goed door het leven te komen.

Evenwel hadden wij moeten zien, dat in het volstrekt onvoldoende opvangen van de werkeloosheid, zoowel bij arbeiders, middenstand als intellectueelen, in de onderbetaling van heele categorieën arbeiders (b.v. de landarbeiders) en in het algemeen in de onvoldoende rechtspositie van de arbeiders in verband met hun sociale afhankelijkheid — om nu maar enkele symptomen te noemen — grondfouten in onze maatschappelijke orde zich openbaarden, en vroegen om een aantasting van het kwaad in den wortel.

Het mes van den chirurg had er aan te pas moeten komen. Dan zou het niet direct zoo'n stuk beter zijn gegaan dan het nu gegaan is, maar dan zouden de grondslagen voor een betere orde zijn gelegd. Dat men aan deze overwegingen in Christelijken kring niet goed toekwam, dat men daarvoor vaak de oogen sloot — misschien moeten wij zeggen: het hart sloot — is de groote fout geweest.

Ongetwijfeld is het menschelijk kunnen in den opbouw van een rechtvaardige samenleving beperkt. Bij de erkenning van deze beperktheid past ook de belijdenis van het groote tekort in hetgeen voor 1940 werd bereikt.

Daarom moeten wij het volgende vaststellen: Een beschikingsmacht over de productiemiddelen die eenzijdig aan deelgenooten in het productieproces weelde verschaft en anderzijds heele groepen deelgenooten daarin aan armoede prijs geeft, is in strijd met de eischen van een Bijbelsche samenleving.

Zoowel hetgeen wij hiervoor over de taak van de overheid en over de verantwoordelijkheid van den mensch en den burger opmerkten, alsook het doorlopend getuigenis van de Schrift aangaande rijken en armen en haar duidelijke uitspraken over de beperkte bevoegdheid, die aan aardisch bezit mag worden ontleend, voeren ons tot de volgende conclusie:

Het is de taak der overheid, die rechtsvormen voor het sociaal-economische leven tot stand te brengen, waardoor de productiemiddelen als geheel worden aangewend tot heil van de samenleving als geheel en waardoor een versterking der positie van de arbeiders in het bedrijfsleven wordt bereikt. Op de uitwerking van dit alles gaan wij thans niet in.

Na den oorlog zal het in de allereerste plaats gaan om meer rechtvaardigheid. Dat komt eerder aan de orde dan de vraag om meer loon en meer welvaart. Wij gelooven ook niet, dat er spoedig groote welvaart komen zal. Wij zullen ongetwijfeld op een lager niveau moeten werken dan voor 1940. Niemand verwachtte gouden bergen. Waar wij echter terstond voor kunnen zorgen is dit, dat economische depressie niet in de eerste plaats den sociaal-zwakste treft, dat het uit het productieproces beschikbare inkomen eerlijk verdeeld wordt, dat loonen en prijzen aan elkaar aangepast zijn en dat „werk voor allen“ het eerste doel eener sociaal-economische politiek wordt. Wij zullen dit eerst noodig echter moeten najagen binnen het raam eener algemeene politiek, die gericht is op een meer rechtvaardige maatschappij.